

УДК 321.01

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ
ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ТА ОРІЄНТИР
ВНУТРІШНЬОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА**

**EUROPEAN CHOICE OF UKRAINE
AS AN IMPORTANT MEANS AND A REFERENCE
POINT FOR THE INTERNAL TRANSFORMATION
OF SOCIETY**

Панкулич Л. А.,

кандидат політичних наук, старший викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та іноземних мов, ПВНЗ «Європейський
університет» (Київ, Україна),
e-mail: pla2010@ukr.net

Pankulych L. A.,

Candidate of Political Sciences, Senior Lecturer
of the Department of Social and Humanitarian
Disciplines and Foreign Languages, European
University (Kyiv, Ukraine), e-mail: pla2010@ukr.net

З огляду на своє геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції Україна обрала Європейський вектор розвитку ще на початку 1990-х років. Щоб довести готовність стати членом ЄС, Європейська Рада згодом затвердила спільну стратегію ЄС щодо України, яка визначала критерії, що їх у найближчі 10–15 років має досягнути Україна у своєму розвитку. Стратегія передбачала підтримку процесу демократичних і економічних перетворень у нашій державі, її внутрішньої та зовнішньої політики, правових основ. Від часу здобуття незалежності, Україні вдалося реалізувати багато ключових вимог, що поставали перед нею в контексті інтеграції до ЄС. У політичній сфері суспільства відбулись певні трансформаційні процеси (оновлення національного законодавства, проведення адміністративно-територіальної реформи, створення антикорупційних інституцій, проведення демократичних президентських виборів), внаслідок чого Україна вийшла на новий щабель розвитку. Попри це, проблемним питанням залишається свобода ЗМІ, оскільки більшість з них де-факто належать крупним олігархам, холдингам і контролюються ними.

Ключові слова: євроінтеграція, демократія, європейські цінності, верховенство права, модернізація економіки, адміністративно-територіальна реформа, правова реформа, судова реформа.

Given its geopolitical position, historical experience, cultural traditions, Ukraine has chosen the European vector of development in the early 1990's. In order to prove its readiness to become a member of the EU, the European Council subsequently approved a common EU strategy for Ukraine, which defined the criteria that Ukraine should achieve in its development over the next 10–15 years. The strategy provided support for the process of democratic and economic transformations in our country, its domestic and foreign policy, and legal foundations. Since independence, Ukraine has succeeded in fulfilling many of the key requirements facing it in the context of EU integration.

In the political sphere of society, certain transformational processes took place (administrative and territorial reform, updating of national legislation, creation of anti-corruption institutions, holding of democratic elections of the President), as a result of which Ukraine has entered a new stage of development. Despite this, the freedom of the media remains a problem, since most of them are de facto owned and controlled by large oligarchs and holdings.

Keywords: eurointegration, democracy, European values, rule of law, modernization of economy, administrative and territorial reform, legal reform, judicial reform.

Стратегічним вектором зовнішньої політики України є її європейська орієнтація, що стала одним із напрямків зовнішньополітичної діяльності, а також важливим засобом та орієнтиром внутрішньої трансформації суспільства. У політичному аспекті європейська інтеграція детермінує модернізацію правового поля Української держави, демократизацію її політичної та інституційної систем; в економічному – виступає дієвим засобом

модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, можливості виходу на внутрішній ринок ЄС.

Постановка завдання: Динаміка перебігу в українському просторі політичних процесів (проведення адміністративно – територіальної, судової та правової реформ, що супроводжується прийняттям відповідного законодавства, боротьба з корупцією, реформування інституту державної служби), що має місце впродовж останніх років – потребує ґрунтовного дослідження з огляду на євроінтеграційні прагнення, започатковані від часу здобуття незалежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відродження та новий погляд на проблему євроінтеграції України започаткували і продовжують розвивати такі вчені як В. Чалий, О. Чувардинський, А. Гальчинський, М. Якуб'як, В. Андрійко та багато інших.

Європейський вектор розвитку Україна обрала відразу ж після здобуття незалежності. Де-факто Україна вперше заявила про власні євроінтеграційні прагнення Постановою Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». У Постанові, зокрема йдеться про те, що «З огляду на своє геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний, науково – технічний та інтелектуальний потенціал Україна може і повинна стати впливовою світовою державою, здатною виконувати значну роль в забезпеченні політико – економічної стабільності в Європі. Неодмінною умовою успішної реалізації Україною своїх можливостей є її активне і повномасштабне входження до світового співтовариства» [1].

14 червня 1994 р. у Люксембурзі була підписана, а 1 березня 1998 р. після ратифікації всіма державами – членами ЄС набула сили «Угода про партнерство і співробітництво між Європейським Союзом та Україною». У грудні 1999 р. Європейська Рада затвердила спільну стратегію ЄС щодо України, яка визначала критерії, що їх у найближчі 10–15 років має досягнути Україна у своєму розвитку, щоб довести готовність стати членом ЄС. Стратегія передбачала підтримку процесу демократичних і економічних перетворень у нашій державі, її внутрішньої та зовнішньої політики, правових основ.

Відповідно до Європейської політики сусідства, ЄС і партнерські країни визначають ряд пріоритетів для впровадження у спільно прийнятих Планах дій. Україна прийняла відповідний План дій 21 лютого 2005 р. Серед іншого, у Плані йшлося про те, що «розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 травня 2004 року, призвело до історичних змін політичних, географічних та економічних умов для України та Євросоюзу. Сьогодні Європейський Союз та Україна мають спільний кордон і як безпосередні сусіди будуть посилювати свою політичну та економічну взаємопов'язаність» [2]. Планом визначався

перелік конкретизованих зобов'язань України у сфері зміцнення демократичних інституцій (демократичне проведення президентських та парламентських виборів 2004 р., 2006 років відповідно; забезпечення подальших законодавчих реформ відповідно до міжнародних стандартів; продовження адміністративно – територіальної реформи та посилення місцевого самоврядування; подальше проведення судової та правової реформи та ін.), боротьби з корупцією (забезпечення поваги до прав людини та основних свобод; реформування інституту державної служби на основі європейських стандартів; забезпечення поваги до свободи ЗМІ), структурних економічних реформ (формування законодавчого середовища, яке забезпечує чесну конкуренцію між суб'єктами господарювання; покращення інвестиційного клімату та ін.) та заходів по розвитку співпраці з ЄС в секторальних сферах (соціальна сфера, підприємництво, регіональний розвиток).

Сьогодні можемо констатувати, що Україна поступово виконує конкретні зобов'язання, визначених Планом дій від 21 лютого 2005 року. Впродовж останніх років активних обертів набуває адміністративно – територіальна реформа, відбувається посилення місцевого самоврядування, що супроводжується як прийняттям відповідної законодавчої бази, так і практичними кроками щодо її реалізації. Зокрема, прийнято основний пакет законів щодо децентралізації владних повноважень, розширення сфери компетенції органів місцевого самоврядування: Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року; Закон України «Про внесення змін до бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 20 грудня 2014 року; Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року. Досягненнями реформи стало покращення структури управління, зменшення рівня потенційної політичної корупції завдяки прямим міжбюджетним відносинам між центром і громадами.

В контексті проведення судової реформи в Україні важливим напрацюванням стало створення Антикорупційного суду, завданням якого, згідно ст.3 Закону «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року, є «здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні» [3]. Антикорупційний суд розглядатиме корупційні справи, розслідувані Національним антикорупційним бюро. Створення антикорупційного суду – вимога до України з боку західних партнерів та Міжнародного валютного фонду як для отримання наступних траншів кредитів, так і фінансової допомоги (без цих коштів уряд міг зіткнутись з серйозними фінансовими проблемами наприкінці 2018

року). Можна сказати, що в Україні де-факто створюється незалежна від влади та підтримувана західними партнерами антикорупційна вертикаль. Нині процес формування Антикорупційного суду близький до завершення; планується, що він розпочне свою роботу у червні 2019 року.

З метою вдосконалення системи державного управління та підвищення рівня конкурентоспроможності країни Кабінетом Міністрів України 18 грудня 2018 року прийнято нову редакцію Стратегії реформування державного управління до 2021 року. Важливим аспектом є те, що Стратегія розроблена згідно з європейськими стандартами належного адміністрування і ґрунтується на спільних для країн-членів ЄС цінностях: дотриманні демократичних принципів, верховенстві права, належному врядуванні. Стратегія визначає такі напрями реформування: – формування і координація державної політики (стратегічне планування державної політики, якість нормативно-правової бази); – модернізація держслужби та управління людськими ресурсами; – забезпечення підзвітності органів державного управління (прозорість роботи, вільний доступ до публічної інформації, можливість судового перегляду рішень); – надання адміністративних послуг (якість адміністративних послуг, електронне урядування); – управління державними фінансами (адміністрування податків, підготовка та виконання державного бюджету, система державних закупівель, внутрішній аудит).

Що стосується свободи ЗМІ, то це питання наразі залишається відкритим. Ще у 2003 році Україна взяла на себе зобов'язання створити повноцінне суспільне мовлення з гарантіями політичної, фінансової і редакційної незалежності, провести «роздержавлення» друкованої державної і комунальної преси, запровадити ефективні механізми розкриття справжніх власників ЗМІ. Проте, всі спроби провести реформи закінчувалися або провалом на законодавчому рівні, або навіть не ставали предметом обговорення на сесійних засіданнях Верховної Ради. Розпочата 2014 року реформа в медіа-сфері дозволила ухвалити новий Закон «Про суспільне телебачення і радіомовлення» (з подальшими змінами), Закон «Про реформування державних і комунальних засобів масової інформації», а також зміни до низки законів щодо запровадження прозорості медіавласності. Незважаючи на досить суттєві законодавчі напрацювання, більшість вітчизняних ЗМІ де-факто належать крупним олігархам, холдингам і відповідно контролюються ними. Згідно даних, що їх оприлюднила міжнародна правозахисна організація «Репортери без кордонів» у 2018 році Україна в рейтингу свободи ЗМІ посіла 101 місце серед 180 країн світу. У звіті організація зосереджується на погіршенні ситуації зі свободою ЗМІ в Європі. Проте роком раніше (у звіті за 2016 рік), «Репортери без кордонів» акцентували на тому, що українська влада виявилась безсилою захистити засоби масової інформації від таких нападів, як убивство журналіста Павла Шеремета,

публікація персональних даних тисяч журналістів, звинувачених у «зраді» і підпал штаб-квартири телеканалу «Інтер». Крім того, у звіті йшлося про те, що на непідконтрольних українському уряду районах Донецької і Луганської областей немає критично налаштованих журналістів та іноземних спостерігачів [4]. З огляду на це, можемо відзначити, що свобода і незалежність ЗМІ все ще залишається проблемними аспектами, які потребують вирішення у найближчій перспективі.

Підтверджуючи незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі, 16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Угода передбачає поглиблення співробітництва у сферах: промисловості та енергетики, юстиції та внутрішніх справ, торгівлі, туризму тощо. Прийняття Угоди сприяє глибшим політичним відносинам, сильнішим економічним зв'язкам, адаптації законодавства, стандартів та регламентів до норм ЄС та міжнародних норм, а також дотриманню спільних європейських цінностей. Іншими словами, Угода є основним інструментом зближення України з ЄС, а також своєрідним «дороговказом» для внутрішніх реформ в нашій державі.

В контексті даної теми слід відзначити і те, що для України європейський вибір – доленосний, оскільки опирається на глибоке історичне коріння і традиції українського народу. Спорідненість з Європою проявилася ще в епоху Середньовіччя на прикладі тісних зв'язків Київської Русі, Галицько-Волинської держави із західноєвропейськими країнами. Показовим можна вважати і литовсько-польський період, коди українські землі, незважаючи на всі складності пригніченого становища, ще більше поглибили тенденцію. В епоху революційних змагань Україна також прагнула в Європу. Намагаючись нейтралізувати домагання Росії, українська політична еліта шукала допомоги серед європейських сусідів – Німеччини, Австро-Угорщини, Франції, Великобританії, Польщі. Військовий конфлікт на Сході нашої держави, анексія Кримського півострову Російською федерацією суттєво актуалізували євроінтеграційні прагнення України.

Європейський вектор України обумовлений, передусім, географічним розташуванням нашої держави, оскільки де-факто вся територія України належить Центральній Європі. Тому можемо говорити про те, що Україна повертається у лоно європейських народів, у природне середовище свого існування.

Важливим чинником європейськості виступають цінності, які особливо близькі для нашої держави. Європа – це певний культурний регіон, який має спільні риси ментальності, спільні базові цінності, пов'язані з такою потужною духовною силою як християнство. Свого часу Папа Римський Іван Павло II навіть наполягав на тому, щоб до тексту Європейської Конституції були записані слова про унікальну роль християнства в європейській

історії і культурі. І хоча через протидію Франції цього зроблено не було, проте беззаперечним залишається той факт, що до останнього часу європейська свідомість розглядала Європу як світ християнства, вбачаючи саме в ньому головну відмінність від інших культурних регіонів світу. Без християнства важко уявити західну культуру. Україна, яка стала християнською ще в X столітті є абсолютно європейською країною. В контексті духовної трансформації (духовного становлення нашої нації), безперечним здобутком дослідники вважають підписання 5 січня 2019 року Вселенським патріархом Варфоломієм Томосу про автокефалію Православної церкви України. У зверненні до громадськості представники української інтелігенції (Дмитро Павличко, Юрій Щербак, Богдан Горинь, Микола Жулинський, Надія Лук'яненко, Володимир Сергійчук, Павло Мовчан, Любов Голота, Михайло Слабошпицький, та інші) відзначають, що «отримання Томосу про автокефалію української церкви поклато кінець трьохсотрічному пануванню Москви над душами українців». Таку подію вони називають «великою перемогою Петра Порошенка» [5].

Європейський вибір Української держави передбачає модернізацію правового поля. В цьому контексті, варто зауважити, що для Європейських держав принципово важливим залишається правовий спосіб вирішення суспільних проблем. Починаючи з античності і до наших днів Європейська цивілізація будується на основі права, верховенство якого в усіх сферах європейського буття ні в кого не викликає сумнівів. Юридізм мислення – одна з найважливіших рис європейського менталітету. Сьогодні можемо констатувати той факт, що давньоримська формула: *Duro Lex – sed Lex* – «Закон суворий, але це – Закон» в українському суспільстві, українській владі, поки ще не стала нормою публічного життя. Правова сфера України, зберігає відбитки комуністичного минулого (корупованість судової системи, правоохоронних органів), проте активних обертів набуває процес трансформації від тоталітарного до громадянського суспільства і правової держави. Зокрема, в контексті дотримання демократичних норм і принципів відбулась президентська кампанія навесні 2019 року. Міжнародні спостерігачі оцінили президентські вибори як такі, що відповідають найвищим міжнародним стандартам. Президент Міжнародного республіканського інституту США Деніель Твайнінг відзначає: «Попри тиск Росії, попри окупацію та дезінформацію, я вважаю, це – перемога демократії. Це були чесні і вільні вибори, результатам яких можна довіряти» [6]. Голова місії Євген Чолій СКУ зауважує: «Якщо закрити очі і не знати, в якій країні проходили ці вибори, то можна було би сказати, що це відбувається в якійсь із країни великої сімки» [6].

Вищенаведені практичні кроки нашої держави (оновлення національного законодавства, прийняття відповідних політико-правових документів, створення демократичних інститутів, які забезпечують верховенство права, дотримання

прав людини) свідчать про те, що з моменту здобуття незалежності, Україні вдалося втілити у життя багато ключових вимог, що їх висували європейські країни в контексті інтеграції до ЄС. У політичній сфері суспільства відбулись певні трансформаційні процеси (проведення адміністративно-територіальної реформи, створення антикорупційних інституцій, проведення демократичних президентських виборів навесні 2019 року), внаслідок чого Україна вийшла на новий етап розвитку.

Позитивна динаміка простежується і в економічній сфері, де у 2018 році за оцінками Міжнародного Валютного Фонду Україні вдалося скоротити зовнішній державний борг і дефіцит бюджету. На кінець року країна навіть вийшла із незначним, але все ж зростанням економіки у 3.5%. Помітного успіху було досягнуто у реформуванні **сфери охорони здоров'я** (прийнято законодавство про фінансові гарантії надання медичних послуг та препаратів; з липня 2018 працює Національна Служба Здоров'я для надання первинної допомоги); **освітній сфері** (прийнято закон «Про освіту» та розпочато розробку спеціального законодавства (про середню школу, професійно-технічну освіту, та зміни фінансування вищих навчальних закладів; розпочалась реалізація концепції Нової Української Школи в початкових школах, що продовжиться в середніх школах до 2029 року); **отримала розвиток пенсійна реформа**. Проте, низка ключових питань все ще потребують відповідного вирішення: формування середнього класу який як платник податків де-факто формує державний та місцеві бюджети (у більшості країн із розвинутою економікою чисельність середнього класу становить близько 60% населення, у той час, коли в Україні цей показник складає близько 12%); покращення бізнес-клімату (залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій); безпека підприємництва; модернізація інфраструктури; реформа енергетичного сектору; розвиток інновацій, подальша боротьба з корупцією. Подальший розвиток відносин України з ЄС потребує: макроекономічної стабілізації та підвищення ефективності економіки нашої держави; розвитку інститутів, які гарантують принципи демократії і законності; запровадження європейських стандартів і норм в економіку, соціальну політику, освіту, науку, техніку; розвитку та поглиблення регіональної інтеграції; адаптації українського законодавства до правових норм ЄС.

Насамкінець варто відзначити, що для України європейський напрям інтеграції детермінований не лише економічними перспективами. Європейський шлях розвитку – це цивілізаційний вибір України, вибір базових, фундаментальних цінностей її подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. 'Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України»'. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>
2. 'План дій «Україна – Європейський Союз»'. [online] Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693

3. 'Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року'. [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19/print>

4. 'Україна піднялася на одну позицію та посіла 101 місце в рейтингу свободи преси організації «Репортери без кордонів»'. [online] Доступно: <https://censor.net.ua/ua/n3063372>

5. 'Отримання Томосу про автокефалію української церкви поклато кінець трьохсотрічному пануванню Москви над душами українців'. [online] Доступно: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2622534-otrimavsi-tomos-ukraina-ostatocno-porvala-kremlivski-kajdani-predstavniki-inteligencii.html>

6. 'Вільні, чесні, демократичні – міжнародні спостерігачі про вибори в Україні'. [online] Доступно: <https://ukrainian.voanews.com/a/vybory-spsterihachi/4857105.html>

References

1. 'Postanova Verhovnoi' Rady Ukrai'ny vid 2 lypnja 1993 roku «Pro osnovni naprjamy zovnishn'oi' polityky Ukrai'ny» (Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated July 2, 1993 «On the main directions of foreign policy of Ukraine»'. [online] Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>

2. 'Plan dij «Ukrai'na – Jevropejs'kyj Sojuz» (Action Plan «Ukraine–European Union»'. [online] Dostupno: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693

3. 'Zakon Ukrai'ny «Pro Vyshhyj antykorupcijnyj sud» vid 7 chervnja 2018 roku (The Law of Ukraine «On the Supreme Anticorruption Court» dated June 7, 2018)'. [online] Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19/print>

4. 'Ukrai'na pidnjalasja na odnu pozyciju ta posila 101 misce v rejtyngu svobody presy organizaciji «Reportery bez kordoniv» (Ukraine has risen to one position and ranked 101th in the Freedom of the Press rating of the «Reporters Without Borders» organization)'. [online] Dostupno: <https://censor.net.ua/ua/n3063372>

5. 'Otrymannja Tomosu pro avtokefaliju ukrai'ns'koi' cerkvy poklatlo kinec' tr'ohsotrichnomu panuvannju Moskvy nad dushamy ukrai'nciv (Getting Tomos on the autocephaly of the Ukrainian church put an end to the three hundred year rule of Moscow over the souls of Ukrainians)'. [online] Dostupno: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2622534-otrimavsi-tomos-ukraina-ostatocno-porvala-kremlivski-kajdani-predstavniki-inteligencii.html>

6. 'Vil'ni, chesni, demokratychni – mizhnarodni sposterigachi pro vybory v Ukrai'ni (Free, honest, democratic – international election observers in Ukraine)'. [online] Dostupno: <https://ukrainian.voanews.com/a/vybory-spsterihachi/4857105.html>

* * *